

Osäker återhämtning för Irland

Olika uppfattningar om den irländska ekonomin när landet förbereder sig för att lämna stödprogrammet.

Lite drygt ett år har gått sedan irländarna röstade ja till den utbyggda Europakten. Nu förmedlas bilden av en återhämtning och att landet förbereder sig på att bli först att lämna EU:s räddningsprogram.

Jag delar rad 12 på flyget från Stockholm till Dublin med fem irländska utbytesstudenter. De är någonstans mellan 20 och 30 och sprider den känsla av självförtroende och hopp som bara nybakade studenter kan förmedla. Kaho

och Ashley, sitter precis bredvid och bläddrar genom *fly shopping*-katalogen.

De har studerat biomedicin och är nu på väg hem till Dublin för att genomgå det sista seminarieret.

Kaho tror att han är tillbaka i Sverige inom ett halvår. Trots den attraktiva utbildningen blir det svårt att hitta ett jobb på Irland. Arbetsmarknaden präglas av anställningsstopp och hinder med hänsyn till krisen och besparingarna.

I november 2010 blev Irland det andra landet i eurozonen att ansöka om finansiellt stöd från den så kallade Trojkan (Europeiska kommissionen, Europeiska centralbanken och Internationella valutafonden). Som en konsekvens befinner sig nu Irland i ett noggrant uppföljt *räddningsprogram*, där utvecklingen rapporteras kontinuerligt.

Enligt Trojkan och media är Irland på väg tillbaka. Ambitionen är att lämna programmet under 2013. Uppföljningen kretsar kring ett antal betydelsefulla områden som till exempel bankerna, småföretagen, bolånekunderna och arbetslösheten. Frågan är hur representanter för dessa områden bedömer situationen.

Lars Frisell, chefsekonom vid Irlands centralbank, kommer entusiastiskt in i konferensrummet. Han pekar ut över Dublin mot en specifik byggnad, ett inte färdigbyggt betongskelett.

Den skulle blivit huvudkontor för *Anglo Irish Bank*, som likviderades i februari.

Lars tycker byggnadens öde är typiskt för den irländska finanskrisen och dess utveckling. Nu har Centralbanken köpt byggnaden och ska flytta in där istället.

Den ursprungliga ägaren, en irländsk affärsbank, finns inte längre men byggnaden är räddad och kommer till användning.

Enligt Lars Frisell är bankernas sista stora utmaning mängden bolånekunder som är sena med betalningarna.

Från att ha jagat marknadsandelar har bankerna fått ändra kultur till att reda ut från vilka kunder som de egentligen kommer att få tillbaka pengarna.

"Kryphål" i lagstiftningen kring att ta över boenden har gjort det svårt att tvinga människor att lämna sina hem när de inte kan betala (i USA har mängden utmäta hem varit avsevärt större). Centralbanken har uppdaterat sina riktlinjer för detta. Det oroar dock Lars Frisell att mängden betalningsförsenade bolån

fortfarande ökar. Samtidigt inser han frågans känslighet.

- Det är politiskt obekvämt att tvinga människor från sina hem. Irländarna känner en stark koppling till egendom.

I media återfinns en oro för risken att banker kommer att behöva mer kapitalstöd från staten på grund av förlusterna från bolånen.

- Det är klart att det kommer att bli förluster, men de kommer inte att stälpa bankerna. De irländska bankerna är väldigt välkapitaliserade.

Staten injicerade 64 miljarder euro. De har en kärnprimärkapitalkvot på 14-15 procent, och generellt ska en bank ha 8-10.

Trots detta beskriver Lars en utmanande socioekonomisk situation. När människor inte kan hantera sina skulder blir de desillusionerade.

- Om hela lönen går till att betala av skulder, varför ska man då tjäna några pengar över huvudet?

Lars Frisell, irländska centralbankens chefsekonom, tittar på den byggnad som en gång tillhörde Anglo Irish Bank, en av de irländska krisbankerna.

Bristen på känslan av det meningsfulla i ett arbete åtföljs av krisens mest synliga symptom, den höga arbetslösheten. Enligt Brid O'Brien, policychef vid Irlands organisation för de arbetslösa, är huvudproblemet bristen på *riktiga* jobb. Regeringen har återkommande presenterat olika program och planer för att aktivera de arbetslösa.

- Det finns en tro att så länge departement och institutioner jobbar tillsammans som de ska, så kommer det att leda till att de arbetslösa aktiveras, *'Skitsnack!'*. Om det inte väntar ett riktigt jobb i andra änden, är det lönlöst.

Brid O'Brien medger förbättringar, men det går för långsamt. Exportsektorn återhämtar sig, men den är inte så jobbintensiv i jämförelse med den inhemska ekonomin.

Arbetslöshetstalen sjunker något, men det är enligt Brid resultatet av utvandring. Vissa lämnar för att de inte hittar jobb och andra eftersom jobben inte matchar deras utbildning.

Detta är ett hot mot ett hållbart samhälle och Brid oroar sig för hur det ska gå med pensionerna när de unga lämnar.

- Irland måste verkligen investera i Irlands morgondag!

För Brid O'Brien innebär den förbättrade statistiken ett dilemma.

- Det ser ut som att landet kommer att kunna finansiera sig på marknaderna, men när det kommer till arbetslösheten saknas ljuset vid horisonten för de unga som saknar arbete.

Mark Fielding, chef för Organisationen för irländska småföretag, anser att återhämtningen precis har börjat. Han delar Brid O'Brien's oro för de unga arbetslösa och anser att det borde finnas utrymme för jobbskapande, till exempel genom investeringar i infrastruktur.

I huvudsak vill Mark att regeringen fullföljer besparingarna. Förr eller senare kommer Irland ur krisen. Det handlar i stor utsträckning om ekonomisk logik.

- Åtstramning i form av total inaktivitet fungerar inte, men vi har ett underskott och lånar redan för att hantera det.
- Facken vill pumpa in mer pengar i ekonomin men hur ska vi få tag i dem? Vi måste låna. Det

enda som gör att vi klarar det nu är Trojkans generösa villkor, resonerar Mark. Irländska småföretag brottas med ekonomisk osäkerhet och bristen på bankfinansiering. Osäkerheten märks i konsumenternas beteende. Sparandet har ökat dramatiskt. Vissa butiker

har upplevt en minskning i försäljningen med 70 procent.

Enligt Mark Fieldings statistik avslås 50 procent av låneansökningarna, en siffra som normalt är 22 procent.

Marie Sherlock, SIPTU – Irlands största fackförbund.

Mark Fielding, Irish Small and Medium Enterprises Association (ISME).

Fergal O'Brien, Irish Business and Employers Confederation (IBEC).

Fackförbunden, som Mark Fielding nämner, spelar en central roll i hanteringen av krisen. På grund av de återkommande besparingarna måste statens kostnader minska. Kostnader som mer konkret, bland annat, är löner i offentlig sektor. Fackförbundet IMPACT organiserar störst antal av Irlands offentliganställda. När vi träffas är vice generalsekreterare Kevin Callinan trött. Den senaste natten har krävt förhandlingar om besparingar i den kommande budgeten.

- Vi har sedan krisens början varit konsekventa kring att åtstramningar skulle misslyckas som ideologi, och jag tycker vi har bevisats ha rätt, hävdar Kevin.

Genom åren har de irländska fackens kongress (Irish Congress of Trade Unions, *ICTU*) lagt fram egna skuggbudgetar. Sedan 2009 har budskapet varit att "det finns ett bättre sätt än besparingar", tillväxt och jobb är vägen framåt.

- Vi återhämtar oss inte, vi studsar runt på botten. Vi är i ett desperat behov av en förändrad färdriktning och massiva jobbskapande investeringar.

Kevin Callinan vill beskriva situationen som flera kriser i en, en bankkris, en finanspolitisk kris och en rörande arbetslösheten. Ges intrycket att Irland återhämtar sig, blir det

viktigt att vara tydlig med vilken kris det handlar om.

- Med en arbetslöshet på 14 procent där 30 procent av ungdomarna saknar arbete, skiljer vi oss inte så mycket från Spanien eller Grekland, resonerar Kevin.

Forskningsorganisationen ESRI (*The Economic and Social Research Institute*), ser positivt på det kommande årets tillväxtutsikter, men det finns anledning att titta två gånger på siffrorna. Totalt prognostiseras en 2,7 procentig tillväxt, men den inhemska efterfrågan utgör bara 0,7 procent.

Exporten är tillväxtens motor. Förmågan att locka utländska direktinvesteringar är fortsatt god. Detta gäller framför allt serviceföretag, många inom informations- och

kommunikationsteknik såsom Google och Facebook.

- En fortsatt återhämtning är därför beroende av omvärldens utveckling. Den inhemska

industrin är för svag för att generera tillräckligt med aktivitet för att lyfta ekonomin, beskriver David Duffy, analytiker vid ESRI.

Fergal O'Brien, chefsekonom vid IBEC (*Irish Business and Employers Confederation*) Irlands största arbetsgivarorganisation, delar David Duffy's uppfattning angående beroendet av den internationella utvecklingen. Samtidigt vill han undvika att göra Kevin Callinans koppling till de övriga krisländerna.

- Vad vi upplevde 2008 var en klassisk "bolånebubbla". Det är väldigt annorlunda från vad som hände i Portugal och Grekland, förklarar Fergal O'Brien.

Undantaget bostadskrisen och bankkollapsen har den irländska ekonomin återfått sin konkurrenskraft. Så tidigt som under 2010 syntes en återhämtning.

- När Trojkan kom hit i november 2010 trillade

de nästan av stolen när vi berättade att en fjärdedel av de irländska företagen planerade löneförhöjningar. 2011 slog vi exportrekord.

Enligt IBEC växer ekonomin. De tolkar också situationen för arbetslösheten annorlunda. Det sista kvartalet 2012, för första gången sedan krisens början, kunde de se en nettoökning av jobbskapande.

- Konsumenterna har slutat förlora sina jobb, inkomsterna ökar och inflationen är låg. Trots detta vill inte konsumtionen ta fart.

Vore det möjligt att stimulera konsumenterna genom olika politiska initiativ, och därigenom få dem att spendera?

- Det är den stora europeiska frågan. Tillväxt kontra åtstramningar, och kan vi balansera dem på ett bättre sätt?

Nu har Irland möjligheter som saknades för ett par år sedan, svarar Fergal O'Brien. Regeringen

borde utnyttja detta för att stärka konsumenternas förtroende.

Om det finns ett alternativ till besparingarna, vilka är dessa mer specifikt?

- Alltså, du sparar helt enkelt lite mindre ... Inga nya skattehöjningar.

SIPTU, Irlands största fackförbund, föreslår offentliga investeringar i infrastruktur för att stimulera ekonomin.

- Det kommer att skapa jobb och korrigerera ett underskott vi har i infrastrukturen, säger Marie Sherlock, en av SIPTU:s ekonomer.

Generellt är Marie beredd att tala om en svag stabilisering, snarare än en återhämtning.

- Den som läser en europeisk tidning ser hur våra kollegor i Europeiska kommissionen talar om Irland som "bäst i klassen"...

Irland har följt räddningsprogrammets åtaganden och är redo att lämna, men "det är en sak att lämna, en annan att stanna ute...", som Marie Sherlock formulerar det.

De dominerande privata skulderna väger fortfarande tungt på den inhemska ekonomin.

- Människor måste ha möjligheten att tjäna pengar, inte bara betala av på en enorm skuld.

Detta tar oss tillbaka till Lars Frisell på Centralbanken. Han vill att bankerna når en överenskommelse med lånekunderna. Det krävs en plan för att hantera skulden. Annars får bankerna ta förlusterna, bara fallet avslutas.

Så, bankerna kommer att klara förlusterna från bolånekunderna och undvika ett andra stödpaket. Därför tror man på ett utträde ur räddningsprogrammet.

Med så positiva utsikter, varför är de hårda åtstramningarna så viktiga? Varför bråka med facken om dessa 300 miljarder? (Den senaste förhandlingen, där Kevin Callinan på IMPACT hade deltagit.)?

- Det hela handlar i slutändan om att Irland måste kunna betala räntorna för sina lån. Du kanske inte måste betala av på skulden, men du måste åtminstone kunna betala för den, svarar Lars.

Klarar man inte det väntar Greklands scenario. Den politiska kraften går förlorad och man når en punkt där situationen inte går att vända.

- Jag ser inget alternativ till att balansera budgeten. Det finns ingen politik i det. Det var ett faktum: "Irland, var så vänliga att välj om ni vill klara detta".

- Om inte jag betalar får mina barn göra det. Ska vi vänta tre, fem eller tio år? Frågan är hur länge IMF (Internationella valutafonden) ska finansiera Irland.

Micheál Collins, forskare vid tankesmedjan NERI (*Nevin Economic Research Institute*) ser den inhemska ekonomin som den största utmaningen.

- När vi tittar tillbaka på det senaste året för den irländska ekonomin blir vi pessimistiska, säger Micheál.

Enligt NERI är den inhemska ekonomin svag på grund av höjda skatter och besparingar i offentlig sektor. Det återstår minst två budgetar med nedskärningar. Budgeten i oktober kommer att innebära ytterligare minskade anslag med 3,1 miljarder euro.

- Vår uppfattning är att vi, som land, har ett eget val för att få saker att hända. Den stora utmaningen handlar om att vi idag ignorerar den inhemska ekonomin. Det är ett problem eftersom förslagen till stimulansåtgärder redan finns på plats.

Osäkerheten kring vad som väntar i form av besparingar är också en börda för befolkningen.

- Det är ett under att vårt samhälle inte har rasat ihop, hävdar Micheál Collins.

- Förmodligen beror det på att krisen har drabbat alla socioekonomiska grupper. Om bara en specifik grupp hade tvingats bära hela lasten själv, hade jag förstått om de hade gjort motstånd och saker hade fallit samman, som i andra länder.

Micheál Collins är övertygad om att Trojkan lämnar vid slutet av året. Inte minst för att de är så angelägna att lämna någonstans. Avslutet blir ett steg framåt, men lidande återstår att lindra genom stimulerande investeringar och jobbskapande.

- Vi har så många arbetslösa, unga manliga byggnadsarbetare. De kommer aldrig att kunna återgå till sitt gamla yrke.